

* RECENZE *

Slavistika a evropské změny na konci 20. století

Slowiańszczyzna w kontekście przemian Europy końca XX wieku. Język – tradycja – kultura. Redakcja Emil Tokarz. Śląsk, Katowice 2001, 323 s.

V úvodu této reprezentativní publikace, která shrnuje příspěvky z vědecké konference, se praví, že 20. století nebylo na Evropu nijak laskavé: dvě světové války, dva totalitní systémy a na jeho konci územní dezintegrace a bratrovražedné války na Balkáně. Jazyková a kulturní situace Slovanů prošla v těchto kataklyzmatech podstatnými změnami, jež vydavatelé dělí na čtyři období (po roce 1918, 1945, 1968 a 1990).

První oddíl je věnován kultuře a literatuře. **Antoni Furdal** z Vratislavské univerzity se v příspěvku *Stan kultur słowiańskich przed integracją europejską* pro nás neobvykle otevřeně, ale střizlivě rozepisuje o možných osudech slovanských národů, jejich jazyků a kultur v nově integrované Evropě, vyjadřuje naděje i obavy z nových dezintegrací a zmenšující se úlohy malých a menších národů. Multikulturalismu se věnuje **Edward Możejko** (Univerzita Katowice, University of Alberta), zejména na příkladu Kanady: v tom má speciálně brněnská Masarykova univerzita své badatelské zkušenosti a čerstvě vydaný kanadistický sborník, kde spojili své síly různé obory (*1st International Conference of Central European Canadianists "Multiculturalism and Diversity in Canada – Voices from Central Europe". November 13-15, 1998 Brno, Czech Republic. Proceedings. 1ère Conférence Internationale des Canadianistes de l'Europe Centrale "Diversité et Multiculturalisme au Canada – Voix de l'Europe Centrale". 13 au 15 Novembre 1998, Brno, République Tchèque. Actes. Masaryk University, Brno 2001*). Autor ukazuje na odlišnosti pojmů *melting pot* a *mosaic*, na konkrétní obsah pojmu *cultural pluralism* a úlohu Québecu. Teolog **Paweł Sobierajski** (Papežská teologická akademie) se zabývá prameny křesťanské symboliky, náboženským jazykem, symboličností Bible. **Barbara Czapik-Lityńska** (Katovice) píše o avantgardě v slovanských literaturách a analyzuje dosavadní metodologie, přičemž si všímá, že dosud se o avantgardě psalo málo v postmodernistickém klíči. V centru její pozornosti stojí ovšem díla polská v čele s aktivitami Haliny Janaszek-Ivaničkové, Grzegorza Gazdy aj., ale najdeme tu i odkazy na A. Flakera: kupodivu česká produkce s obrovskou tradicí zůstala jaksí mimo autorčin tematický záběr, přičemž již naše krásná literatura i bádání o avantgardě stojí nepochybně (spolu s Ruskem a Polskem) na čele slovanského zájmu

o tuto problematiku. Zmíněná Halina Janaszek-Ivaničková (Katovice) analyzuje ve svém příspěvku proces odhalování postmodernismu v slovanských literaturách. Správně ukazuje, že postmodernismus v těchto zemích a literaturách není jednorázovým, zřetelně nastartovaným a časově vymezeným procesem, ale naopak procesem jeho odhalování v již existujících slovesných vrstvách. **Józef Zarek** (Katovice) nachází aluzivní tradičnost v próze Jáchyma Topola (Sestra, 1994, Výlet k nádražní hale, 1995, Anděl, 1995): **Leszek Malczak** (Katovice) si všímá místa a úlohy areálu Středomořího moře (Mediterránu) v kulturním prostoru Chovatů – bohužel, zdá se, že neví o italsko-slovanských aktivitách, spjatých s Dionýzem Ďurišinem, a o sbornících na toto téma, ani o knize I. Dorovského Balkán a Mediterán apod. Další příspěvky se týkají jednotlivých autorů a mají parciální charakter.

Druhý oddíl o etnických jazycích Slovanů je uveden pozoruhodnou studií **Jadwiga Zienukowie** (Institut slavistiky Polské akademie věd, Slezská univerzita Katovice) o kašubštině na konci 20. století. Ukazuje se, že tento zdánlivě mizející jazyk prožívá v 90. letech jakousi renesanci, užívá se ve školách, kostelích, v 90. letech byly publikovány dva překlady Nového zákona a Kniha žalmů, kašubština pronikla do rozhlasu a televize – snad bude prožívat podobný boom jako skotská keltština (Gaelic), o níž jsme se před třiceti lety učili jako o vymírajícím jazyku několika tisíc lidí a která má dnes své televizní kanály. Připomínáme, že kašubštině, kašubské literatuře a její české recepci se věnuje jedna ze studií v projektu pražského Slovanského ústavu AV ČR *Západoslovanské literatury v českém prostředí*. O národnostní menšině Lemků a jejich jazykové situaci (tzv. etnolekt) píše **Henryk Fontański** (Katovice): zdůrazňuje nutnost ochrany menšinového jazyka Lemků v celkovém kontextu zvyšujícího se zájmu o národnostní menšiny v integrované Evropě. Polská sorabistika má ve světové sorabistice nesporně klíčové místo: jak počtem publikací, tak koncepčností přístupu a vlivem: zde česká sorabistika zhylnula na úbytě a ztratila své kdysi své vedoucí postavení. Dokládá to i studie **Elżbiety Wrocławskiej** (Institut slavistiky Polské akademie věd) o obou lužických jazycích očima lingvistiky a sociologie (srov. **H. Filipová: Lužická otázka dnes. Několik úvah o perspektivách lužické srbštiny**. Slavica Litteraria, X 4, s. 95-100, Brno 2001). Koncepte se v podstatě soustřeďuje na dialektovou bázi, zkoumání mluvčích (nyní prý 67 000), jejich bilingvnost a vliv němčiny, interference a purismus. 90. léta jsou dobou, kdy se sorabistika znovu pozvedá a v nové, ještě obtížnější, byť právně jištěné situaci vznikají nové knihy (Ludwig Elle). Stať se však málo dotýká skutečné společenské situace obou lužických jazyků v současném Německu, nezmiňuje se například o kontroverzním příspěvku W. Koschmala, který vzbudil rozporné reakce a který se dotýká také jazykové situace.

Celkově lze říci, že v lingvistickém oddílu převažuje zkoumání jazykové situace národnostních menšin. **Ernest Barić** (Pécs) zkoumá jazykový standard chorvatské menšiny v Maďarsku, **Ludwig Selimski** (Katovice) se zabývá etnickými menšinami v Bulharsku (mj. Turci, bulharští Valaši, Romové, Židé, Tataři, Řekové, Arméni, Srbové, Němci, Rusové). **Władysław Kryzia** (Katovice) píše o slovinské menšině v Itálii, **Artur Ślęzak** (Katovice) o jazyce burgundlandských Chorvatů (gradišćanskohrvatski jezik), **Stjepan Blažetin** (Pécs) analyzuje kulturu a literaturu Chorvatů v Maďarsku. Resumující ráz má studie editora sborníku **Emila Tokarze** (Katovice) o nových slovanských jazykových standardech na konci 20. století (mj. koncepte rusínštiny, delimitace

srbštiny a chorvatštiny, gradišćanskohrvatski jezik uznáný rakouským Ústavním soudem r. 1987, bosensština, zvláštñ situace v Černé Hoře, v Polsku kašubština). **Ewa Michalska** (Katovice) se zabývá úlohou západoslovanských jazyků v době evropské globalizace a ukazuje, jak si osvojují nové “integrační” lexikum. Stavů konkrétních slovanských jazyků se věnují studie, které napsali **Marko Jesenšek** (Maribor, studie *Slovenština danes*), **Robert Bońkowski** (Katovice, *Standard serbski w końcu XX wieku*), **Dragi Stefanija** (Ljubljana, *Makedonskijot jazik poslednive 10 godini*), **Piotr Tokarz** (Katovice, *Język czarnogórski - próba standaryzacji*), **Piotr Czerwiński a Jadwiga Stawnicka** (Katovice, *Współczesny język rosyjski - tendencje rozwoju*), **Anna Perđochová-Sklárova** (Katovice, *Slovenština v súčasnosti*), **Halyna Čuba** (Katovice, *Ukrajins'ka mova konceja XX st.*) – v tomto případě by však bylo možné odkázat na učebnicovou sérii, která vychází v Opole již léta především péčí prof. S. Gajdy.

Poslední oddíl sborníku jsou miscellanea, z nichž upozorňujeme na studii olomouckého **Edvarda Lotka** o změnách v slovní zásobě současné češtiny a jejich přčínách a **Przemysława Kroczeka** o úloze těšínského dialektu.

Summa summarum: Sborník přináší mnoho informativně a místy i koncepčně cenného (i když díla tohoto druhu, která se zabývají změnami na konci 20. století, prožívají dnes konjunkturu), trpí však neduhem všech konferenčních sborníků, tedy tematickou a metodologickou rozptýleností, disperzi; českého slavistu nepřijemně překvapí marginální přítomnost češtiny, české literatury a bohemistiky – zcela převažuje orientace na jižní Slovany; také východní Slované jsou přítomni – bez ohledu na jejich obecný význam a pozici vůči polskému prostoru – jen okrajově.

Ivo Pospíšil

Hansack, E.: Die altrussische Version des „Jüdischen Krieges“. Untersuchungen zur Integration der Namen. Monographien, Hand-, Lehr- und Wörterbücher. Herausgegeben von Klaus Trost. Band 1, Heidelberg: Universitätsverlag C. Winter 1999, 560 stran.

Slovanská verze *Židovské války* Josefa Flavia se z hlediska kulturněhistorického zařazuje mezi nejvýznamnější památky staroruské literatury tzv. kyjevského období. Staroruské znění, uváděné nejčastěji pod názvy *Повѣсть о разорении Иерусалима*, nebo *Слово Ісидора Бврѣнина о полении Иерусалима*, je volným překladem, vlastně parafází, původního antického originálu. Toto rozsáhlé dílo je doloženo v rukopisech z 15. – 18. století, vzniklo však nepochybně mnohem dříve, neboť jeho jazyk odpovídá stavu v památkách z 11. a 12. století. Text je literárně vysoce ceněn, a přesto, že je důležitým pramenem pro studium nejstarší fáze vývoje ruského literárního jazyka spjaté s církevněslovanským obdobím, není z hlediska lingvistického dostatečně prozkoumán a zpracován. Jedním z důvodů neuspokojivého stavu bádání je nepochybně i okolnost, že k analýze tohoto textu, po stránce jazykové velmi obtížného, není k dispozici spolehlivá moderní edice. Obě dosavadní vydání – V. M. Istrina (*La prise de Jérusalem de*